

Het meisje dat bleef leven

Luca Crippa en Maurizio Onnis bij Boekerij:

De fotograaf van Auschwitz
Het meisje dat bleef leven

Luca Crippa en
Maurizio Onnis

Het meisje dat bleef leven

Een jonge vrouw zoekt naar sporen
van haar ouders die verdwenen
tijdens de Tweede Wereldoorlog

Vertaald uit het Italiaans
door Welmoet Hillen

Eerste druk 2017

Elfde druk 2025

ISBN 978-90-492-0657-4

ISBN 978-94-023-0861-7 (e-book)

NUR 320

Oorspronkelijke titel: *L'archivista*

Vertaling: Welmoet Hillen

Omslagontwerp: Pinta Grafische Producties

Omslagbeeld: met dank aan www.hedyepstein.com

Vormgeving binnenwerk: Steven Boland

Het gedicht 'Du bist wie eine Blume' van Heinrich Heine op pagina 28 is vertaald door Judith Herzberg.

© 2014 Edizioni Piemme Spa, Milano, www.edizpiemme.it

© 2017 Nederlandse vertaling Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

De uitgever heeft ernaar gestreefd alle rechten van derden te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen contact opnemen met Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

Proloog

Neurenberg, 22 december 1946

Die ochtend in het hotel dacht Hedy met een glimlach terug aan de grapjes van haar vrienden. Over een paar dagen was het Kerstmis. Deze kerst zou ze samen met hen vieren zoals het hoort: met een boom, lichtjes, gekleurde ballen, een bos maretak en kaarsen. Totaal anders dan de mensen buiten het hotel. Hoewel de oorlog al anderhalf jaar was afgelopen, zou het voor de burgers van Neurenberg opnieuw een kerst met honger worden. Met honger en hoop, want de dozen van de UNRRA zaten vol heerlijkheden die in de winkels niet te krijgen waren. Chocolade en sigaretten, belegen kaas en vlees in blik. Alles wat je nodig had om een feestje te bouwen.

Hedy verheugde zich erop, maar toen ze de ernstige blik zag van James McHaney, de hoofdaanklager, stond ze weer met beide benen op de grond. Ze herinnerde zich het enorme privilege dat haar werd verleend. Hoewel ze een gewone archiefonderzoeker was, zat ze nu voor het eerst aan de tafel die bestemd was voor McHaney's advocaten en assistenten. Vanaf die tafel wierp ze een blik op het overwegend Duitse publiek – journalisten, ambtenaren, advocaten – dat de zitting mocht bijwonen.

Terwijl het college binnentrad en de gebruikelijke formaliteiten werden afgehandeld, keek ze rond en werd opnieuw getroffen door de plechtige stemming die heerste in zaal 600 van het gerechtshof van Neurenberg met zijn enorm hoge plafonds, de brede banken,

het donkere hout zonder enig ornament. Alles op die plek leek bij te dragen aan één enkel doel: rechtspreken. Dat was dan ook de reden dat ze daar waren.

Hedy's blik gleed over de beklagden die voor haar zaten. Zij waren eerder binnengekomen dan het college en zaten in de twee rijen banken die voor hen waren bestemd. Ze bestudeerde ze ieder afzonderlijk, de een las aandachtig documenten en papieren door, de ander was druk in gesprek met zijn advocaat, weer een ander zat in gedachten verzonken. Ze droegen eenvoudige jasjes en broeken of militaire uniformen zonder rang en zagen er niet uit als mannen voor wie je bang zou hoeven zijn. Ze zagen eruit als gewone mensen die per abuis in de beklagdenbank waren terechtgekomen. Vermoeid, onzeker en zonder hun vroegere hardvochtigheid keken ze naar het college en het publiek. Maar Hedy wist dat ze zich zodra ze werden opgeroepen als leeuwen zouden verdedigen. Op dat moment haatte ze hen allemaal zo erg dat ze er zelf van schrok.

‘Laat de getuige binnenkomen!’

Er ging een deur open en een jonge vrouw van ongeveer vijftientwintig jaar kwam de rechtszaal binnen. Ze keek nerveus en geïntimideerd om zich heen en liep op aanwijzing van een militaire agent naar de getuigenbank. Ze was mooi, met een frisse teint, grote ogen en blond haar dat gracieus langs haar gezicht viel. Maar bij elke stap vertrok haar mond van pijn. Terwijl ze de bank naderde, zag iedereen dat ze mank liep. Bij de traptreden moest ze geholpen worden. Toen begon het langzame ritueel van vragen en antwoorden, onder de geduldige leiding van McHaneys assistent Tom Hardy. De tolken begonnen onmiddellijk te vertalen.

Hedy sprak zowel Duits als Engels en verstond alles. De hoofdtelefoon had ze niet nodig.

‘Hoe heet u?’

‘Jadwiga Dzido.’

‘Bent u geboren op 26 januari 1918?’

‘Ja.’

‘Bent u Poolse?’

‘Ja.’

‘Komt u hier uit vrije wil een getuigenis afleggen?’

‘Ja.’

Naarmate de ondervraging vorderde, durfde het meisje steeds meer te zeggen. Haar getuigenverklaring was goed voorbereid en men had haar ongetwijfeld aangeraden om zich te concentreren op de vragen en verder nergens op te letten. Dat was precies wat Jadwiga nu deed en haar onzekerheid was snel verdwenen.

Ze vertelde dat ze toen de oorlog uitbrak aan de universiteit van Warschau studeerde voor apotheker. In de herfst van 1940 had ze zich aangesloten bij het Poolse verzet door zich aan te bieden als koerierster en enkele maanden later, in maart 1941, werd ze door de Gestapo gearresteerd en gevangengenomen. Ze was een paar keer geslagen, maar had de namen van haar kameraden niet prijsgegeven. In september was ze op een trein gezet en naar Ravensbrück gestuurd. Daar was ze bijna bezwaken onder het zware werk en het tekort aan voedsel, maar ze had het overleefd. Tot een verschrikkelijke dag in november 1942.

‘Kunt u ons vertellen wat er die dag gebeurde?’

Jadwiga opende haar mond om te antwoorden, maar er kwam geen geluid uit. In één ogenblik was ze al haar zelfverzekerdheid kwijt. Het besef dat ze op het punt stond iets afschuwelijks te vertellen trof de rechtszaal als een gesel: iedereen, van de rechters tot de beklagden, van de advocaten tot het publiek, boog zich naar haar toe. Ze wilden horen wat ze te zeggen had, hoe ze met een paar zinnen het lot van de beschuldigde mensen zou veranderen. Misschien zou ze die last van zich af kunnen schudden door haar verhaal te doen aan de wereld. Hedy kon wel raden wat ze zou gaan vertellen; inmiddels was ze bekend met veel aspecten van het afschuwelijke drama waar zo veel onschuldige slachtoffers bij betrokken waren geraakt en ze dook in elkaar, alsof ze zichzelf wilde

beschermen: ze had dat leed en de angst waarmee deze mensen hadden geleefd niet zelf ervaren, maar ze voelde zich er toch door overweldigd.

Hardy herhaalde de vraag vriendelijk, zonder de getuige op te jagen.

‘Kunt u ons vertellen wat er die dag gebeurde?’

Het meisje keek op en gaf antwoord.

‘In die tijd heerste er terreur in het kamp. De nazi’s waren de oorlog aan het winnen en de vrouwen van de ss vertelden ons elke dag weer dat wij niet meer dan nummers waren, slaven, dat niemand aan ons dacht, dat we nooit meer naar huis zouden gaan, dat we alleen nog maar konden huilen en bidden. Op 22 november kwam een *kapo* naar de barak met een stuk papier waar mijn naam op stond en zei dat ik haar moest volgen. Ik vroeg waar we heen gingen en ze antwoordde dat ze het niet wist. Toen ze me naar het ziekenblok bracht, werd ik heel erg bang...’

Jadwiga viel stil en Hardy moest haar aanmoedigen.

‘Niemand kan u hier kwaad doen. Gaat u verder...’

De jonge Poolse vrouw wierp een snelle blik op de bank met beklagden. Toen ging ze verder.

‘Ik wachtte en toen kwam mevrouw Oberheuser, de arts. Ze zei dat ik me moest uitkleden, onderzocht me en maakte röntgenfoto’s. Ik moest van haar op een onderzoekstafel gaan liggen en toen liep ze weg. Er kwam een verpleegster die mijn benen schoor en me iets te drinken gaf. Ik was doodsbang en wilde weten wat ze met me zouden gaan doen, maar ze deed net of ik niet bestond. Ik werd met een rolstoel naar een operatiezaal gebracht, waar ik een injectie kreeg. Het laatste wat ik me herinner is de naald van de injectiespuit. Ik viel meteen in slaap...’

‘En later?’

Jadwiga boog opnieuw haar hoofd. Ze hilde. Haar antwoord was een nauwelijks hoorbaar gemompel.

‘Ik weet het niet. Toen ik wakker werd, was het januari. Ik voel-

de een verschrikkelijke, stekende pijn... Ik keek naar mijn lichaam en besefte dat ik aan mijn benen was geopereerd.'

'Januari? Waren er sinds de operatie twee maanden verstreken?'

'Ja. Bijna twee maanden. De vrouwen van mijn barak hebben het me verteld.'

'U kunt zich niet herinneren wat er is gebeurd tussen november 1942 en januari 1943?'

'Nee. Maar wat er in januari gebeurde weet ik nog wel. De artsen kwamen verschillende malen het verband verwisselen. Het waren dokter Oberheuser, dokter Rosenthal en dokter Schiedlausky.'

'Had u pijn?'

'Ik had verschrikkelijke pijn, zo erg dat ik niet kon staan... en die pijn ging niet weg...'

Ze snikte en de advocaat wachtte tot ze was gekalmeerd. Toen vroeg hij:

'Weet u wat ze tijdens de operatie hebben gedaan?'

'Nee... Of ja, nu weet ik het wel. Toen niet.'

'Had u zich vrijwillig aangemeld voor de operatie?'

'Nee. Ik werd ertoe gedwongen.'

'Werd u vrijheid of een ander soort vergoeding in het vooruitzicht gesteld?'

'Nee. Zoals ik al zei, we moesten gewoon gehoorzamen.'

Hardy knikte en liet een pauze vallen. Toen vroeg hij met zorgvuldig gekozen woorden: 'Kunt u uit de getuigenbank stappen en ons vertellen of u iemand herkent tussen de beklaagden? Iemand die in die maand november in het concentratiekamp Ravensbrück was en die iets met uw operatie te maken had?'

Ondersteund door een militair deed de jonge vrouw een paar passen naar de dubbele rij banken van de beschuldigen. Ze bestudeerde alle gezichten aandachtig, een voor een, alsof ze er zeker van wilde zijn dat ze geen fout zou maken. Toen wees ze iemand aan. Een siddering trok door het publiek. Jadwiga wendde zich tot Hardy, zonder de beschuldigende wijsvinger te laten zakken.

‘Dat is haar!’

‘Naar wie wijst u?’

‘Naar dokter Oberheuser.’

Dit keer trilde haar stem niet.

Hedy keek naar Oberheuser. Zij was de enige vrouw die in dit proces was aangeklaagd en zat op de tweede rij, vlak bij de tolken. Na de beschuldiging bleef ze roerloos zitten, zonder enige emotie te tonen. Alsof wat er in de rechtszaal gebeurde niets met haar te maken had. Alsof het over iemand anders ging.

‘Rechter Beals, ik verzoek de door mevrouw Dzido verrichte identificatie op te laten nemen in de processtukken.’

De voorzitter van het college stemde toe en de identificatie werd vastgelegd.

Het meisje keerde terug naar de getuigenbank en wachtte tot de advocaat haar toestemming gaf om te vertrekken. Ze zag er opgelucht uit, tevreden dat ze haar plicht had gedaan. Het was begrijpelijk dat ze weg wilde uit de rechtszaal, dat ze die nachtmerrie de rug toe wilde keren. Maar Hardy had haar nog nodig.

‘Nu ga ik u de moeilijkste vraag stellen...’

Jadwiga keek verbaasd, alsof dit onderdeel niet was afgesproken.

‘Ik wil graag dat u aan het college en het publiek het resultaat laat zien van de operatie die u op 22 november 1942 in Ravensbrück hebt ondergaan. Zou u alstublieft uw schoenen en kousen willen uittrekken? En kunt u dan een stap in de richting van het college doen en zich omdraaien? Op die manier kunnen de rechters en wij allemaal uw benen zien.’

Het meisje verbleekte. Met één hand hield ze zich vast aan de getuigenbank en trok langzaam haar schoenen en de dikke zwarte kousen uit die haar benen bedekten. Iedereen had de kousen gezien en gemeend dat ze te dik waren, zelfs voor de strenge decembarkou van Neurenberg.

Jadwiga kwam op blote voeten uit de bank en strompelde naar het college.

Ze draaide zich om.

Over haar rechterkuit liep een lang litteken, van de knie tot aan de enkel. De wond was niet goed geheeld: het litteken vormde een soort donker, ruig berglandschap op haar kuit. Alleen de lelijke zwarte kousen konden de contouren verhullen.

Hedy huiverde van afkeer en keek hoe het meisje moeizaam naar de getuigenbank terugkeerde terwijl zich door de zaal een gemompel verspreidde. De Poolse was uitgeput.

‘Hoeveel vrouwen werden in Ravensbrück geopereerd?’

‘Voor zover ik weet, ongeveer vijfenzeventig. Velen van hen ondergingen twee of drie operaties.’

‘Weet u hoeveel er zijn gestorven?’

‘Ik weet het niet zeker. Een flink aantal. En sommige van de overlevenden werden geëxecuteerd.’

‘Weet u waarom?’

‘Nee. Maar het lijkt me duidelijk: toen het mis begon te gaan met de oorlog beseften de nazi’s dat ze geen getuigen moesten achterlaten.’

‘En u?’

Het meisje haalde haar schouders op.

‘Ik heb het overleefd. Dat was toeval. Maar vergeten zal ik het nooit...’

Hardy maakte een instemmend gebaar. Hij wist genoeg.

‘Dank u wel. U mag nu gaan.’

Jadwiga Dzido kwam van haar plaats en verliet de zaal onder begeleiding van een politieagent. Hedy zag dat ze voor het naar buiten gaan een laatste blik op Oberheuser wierp. De arts keek haar na en toonde opnieuw geen enkele emotie. Alsof ze wilde zeggen: ik volgde alleen maar bevelen op. Ik heb geen schuld aan wat er is gebeurd. Wat willen jullie van me? Waarom beschuldigen jullie mij?

Toen viel de deur achter de Poolse dicht en kondigde de president van het college een pauze aan. Voor die ochtend zat het erop.

Terwijl iedereen opstond, gaf McHaney Hardy een compliment. Toen kwam hij naar Hedy toe.

‘Nu is het jouw beurt.’

‘Hoezo?’

‘Dat weet je best. Deze getuigenverklaring is doorslaggevend: een gemartelde vrouw die als door een wonder aan een afschuwelijk leed is ontsnapt, heeft Oberheuser zojuist geïdentificeerd en details genoemd die Oberheuser in die martelingen een rol toebedelen. Maar dat is niet voldoende. Om mevrouw de dokter te veroordelen zijn er meer bewijsstukken en vooral meer getuigenverklaringen nodig, want anders kan haar verweer, dat is gebaseerd op het argument dat haar rol van weinig belang was, wel eens standhouden. We moeten dus verder zoeken, en als we die vrouw uiteindelijk kunnen veroordelen zullen we dat aan jou te danken hebben.’

De jonge vrouw keek de advocaat aan. Plotseling vulden haar ogen zich met tranen.

‘Ik begrijp het. Ik ga door. Hoewel ik niet denk dat ik nog heel veel verder kan...’

McHaney legde een hand op haar schouder.

‘Je kunt het. Net als wij allemaal.’

Hij draaide zich om en dook weer in zijn papieren, zonder nog een woord te zeggen.

Hedy droogde haar tranen en ging weer zitten. Over een paar dagen was het Kerstmis, maar die gedachte stemde haar niet langer vrolijk.

Het proces tegen de nazi-artsen ging verder. Haar taak was nog niet voltooid.

DEEL EEN

10 november 1938

De dag van de grote angst

I

Het was een klamme, regenachtige avond begin november. In Kippenheim naderde de herfst met rasse schreden, de zwoelte van de zachte oktoberavonden was verdwenen. Het was koud en ver van de open haard en de petroleumkachel verwijderd kon Hedy maar één ding doen om warm te worden: onder de dekens kruipen en wachten tot de slaap haar zachtjes kwam halen.

‘Ben je moe, kindje?’

‘Ja, papa. Ik heb vandaag zo hard gestudeerd...’

Haar vader, die op de rand van het bed zat, glimlachte en legde een vinger op zijn lippen.

‘Luister, lieverd. Ik wil je iets vertellen.’

‘Wat dan?’

Hedy voelde zich al wegglijden naar dromenland, maar dwong zichzelf om naar haar vader te luisteren.

‘Als je vanavond vreemde geluiden hoort, geschreeuw, dichtslaande deuren of iets anders waar je bang van wordt, sta dan onmiddellijk op en verstop je zo vlug mogelijk in de gangkast. Heb je dat begrepen?’

Ze keek haar vader aan en zag hoe ernstig zijn gezicht stond.

Ze schrok en sloot haar ogen, alsof ze dat beeld wilde verdrijven. Toen deed ze ze weer open en vroeg: ‘Papa, we zijn in ons eigen huis, we zijn veilig. Waarom praat je zo?’

Er gleed een sombere schaduw over zijn gezicht.

‘Ik wil je niet bang maken, maar het is beter als je geen vragen stelt. Doe wat ik zeg en verder niets. Als je vreemde geluiden hoort, verstopt je je in de gangkast. Afgesproken?’

Ze knikte, pakte haar vaders hand en drukte er een kus op.

Hij kustte haar hand en streekte haar voorhoofd.

‘Ga nu maar slapen...’

Hugo Wachenheimer verliet de kamer en deed de deur achter zich dicht.

Hedy spitte haar oren om geluiden en flarden van gesprekken op te vangen uit de kamers ernaast of uit de zitkamer beneden. Maar het huis was te groot en de stemmen waren te ver weg. Ze keek uit het raam en zag de schaduwen die de straatlantaarns op de muren wierpen, maar ook buiten was alles stil. Toen krulde ze zich op, alsof ze zich nog kleiner wilde maken om zo veiliger te zijn voor de gevaren, en viel in een diepe slaap.

Misschien kwam het door de woorden van haar vader, die uit de mond van zo'n opgewekte man zo bedreigend en ongewoon hadden geklonken. Misschien was ze zelf ongerust en bang voor gevaar. Maar het was in ieder geval een feit dat Hedy die nacht in haar droom een gebeurtenis van drie jaar eerder opnieuw beleefde. Ze was toen net elf jaar en nog volledig afhankelijk van haar ouders en van volwassenen.

Het was een ochtend in de zomer en haar vader vroeg: 'Ga eens naar meneer Link op het postkantoor, Hedy. Ik verwacht een belangrijke brief uit de Verenigde Staten. Vraag hem om de brief en neem die mee naar huis.'

Het meisje, dat op een bankje met haar pop zat te spelen, sputterde tegen.

'Ik wil niet naar het postkantoor.'

Haar vader keek op van zijn krant. Ook haar moeder keek naar haar dochter.

'Waarom niet?'

'Omdat meneer Link al heel lang niet meer aardig tegen me doet...'

Haar vader glimlachte.

'Er zijn veel mensen die niet meer aardig tegen ons doen. Maar we wonen hier nu eenmaal en hebben dezelfde rechten als iedereen. Ga maar naar het postkantoor. Meneer Link zal misschien

onbeleefd zijn, maar hij zal je toch de brief moeten geven. Dat is zijn werk. Hij kan het niet weigeren.'

Ze stampvoette en verhief haar stem.

'Ik wil er niet heen, papa...'

'Ga nu maar!'

Hugo Wachenheimer wees naar de deur. Hij glimlachte vriendelijk, maar zijn bevel dulde geen tegenspraak. Hopend op bijval keek Hedy naar haar moeder, maar kreeg nul op het rekest.

'Ga maar, lieverd. Je vader heeft gelijk. Er kan je niets gebeuren...'

Hedy begreep dat er geen ontkomen aan was. Ze pruttelde nog wat, om haar ouders te laten weten dat ze zich niet zonder strijd overgaf, trok haar schoenen aan en ging naar buiten, door de straat die via het marktpleintje en het plein van het gemeentehuis bij het postkantoor uitkwam, zo'n vijfhonderd meter verderop.

Kippenheim was klein. Hedy had op school geleerd dat haar dorp nog geen tweeduizend inwoners telde en ze vond het leuk om met vrienden of in haar eentje op stap te gaan en elk hoekje van het dorp en het gebied eromheen te verkennen. Maar sinds kort voelde ze op straat steeds dat kwaadaardige ogen haar nakeken en hoorde ze mensen smiespelen achter haar rug.

Ze deed alsof ze het niet merkte. Ze wilde er niet over nadenken en vroeg zich niet af wat de oorzaak van deze onaangename nieuwe situatie was. Maar de steeds strakker wordende knoop in haar maag vertelde haar dat ze niet veel langer kon doen alsof. En dan was er meneer Link. Vroeger was hij zo aardig geweest, maar nu was hij dat niet meer.

'Goedemorgen, meneer Link!'

De kleine, gezette man zette het dikke brilletje van zijn neus en bekeek haar van achter het loket.

'O, ben jij het! Wat wil je vandaag, Joodse lastpak?'

Hedy slikte, niet op haar gemak.

'De post, meneer Link. Mijn vader verwacht een belangrijke brief uit de Verenigde Staten. Is die aangekomen?'

De postbeambte grinnikte.

‘Uit de Verenigde Staten, hè? Nou, dat zegt genoeg... Daar zit het vol met Joden zoals jullie. Allemaal vriendjes hè?’

Hij schudde zijn hoofd en ging verder: ‘Die post mag je zelf pakken. Hij ligt in het postvak, zoals altijd...’

Ze keek naar de kast met postvakken. Het vak van haar vader zat heel hoog en om erbij te kunnen had ze altijd een trapje gebruikt. Maar meneer Link was sinds een paar maanden niet meer bereid om haar te helpen. Ze keek hem onderzoekend aan, en hoewel ze wist dat het zinloos was, probeerde ze het toch.

‘Mag ik het trapje?’

De man leunde met één elleboog op de toonbank en keek haar vals aan.

‘Nee. Laat maar eens zien hoeveel je bent gegroeid...’

Hedy boog haar hoofd en deed haar ogen dicht.

Ze voelde de woede in zich opborrelen, maar ook een onstuitbaar verlangen om in huilen uit te barsten.

‘Wil je de post van je vader nou of niet?’

Ze keek opnieuw omhoog naar het postvakje en sprong.

Ze sprong een, twee, drie keer, terwijl meneer Link haar lachend aanspoorde. Pas bij de vierde poging slaagde ze erin de brief bij een hoekje vast te pakken en hem naar zich toe te trekken.

‘Goed zo! De volgende keer leg ik de post nog dieper in het vakje. Je groeit hard en een beetje moeite doen is goed voor je...’

Nu Hedy haar onderneming had volbracht, haalde ze haar hand door haar haren en trok haar jurk recht. Toen liep ze naar het loket en vroeg: ‘Waarom bent u boos op me, meneer Link?’

‘Omdat je een vieze kleine Jodin bent. Van jouw soort zijn er veel te veel in dit dorp.’

‘Maar ik heb niets misdaan!’

Hij maakte een handgebaar.

‘Nee hoor, je hebt niets misdaan... behalve als Jodin geboren worden. En maak nu dat je wegkomt!’

‘Maar meneer Link...’

‘Wegwezen!’

‘Ik...’

De postbeambte opende de deur naar de ruimte achter het kantoor en gaf een onverwacht commando. Voor Hedy verscheen een enorme herdershond. Hij was bijna net zo groot als zij en blafte hard. Hij gromde en blafte opnieuw.

Het meisje slaakte een gil en ging ervandoor.

Achter zich hoorde ze het gelach van meneer Link en voor ze het wist lag ze in de armen van mevrouw Auerbacher, die daar vlakbij woonde. Ze vertelde haar alles en liet zich troosten. Mevrouw Auerbacher was zo lief om haar naar huis te brengen.

Het laatste wat ze zich herinnerde van die afschuwelijke dag was iets dat haar vader had gezegd.

‘Lieverd, soms moeten we iets moeilijks doen en is het beter dat we zo snel mogelijk leren hoe het moet. Daarom wil ik dat je naar het postkantoor blijft gaan. Meneer Link moet weten dat je niet bang bent.’

Hedy was wél bang. Ze was als de dood. Maar ze bleef naar het postkantoor gaan, waar ze meneer Link trotseerde en haar vaders post ophaalde. Zo was het de afgelopen drie jaren gegaan.

3

's Ochtends werd Hedy wakker met het gevoel dat ze niet goed was uitgerust. Ze was zenuwachtig, niet vanwege de droom over het postkantoor en de herdershond, die ze al vaker had gehad en waaraan ze inmiddels gewend was geraakt, maar vanwege haar vaders waarschuwing van de vorige avond. Maar ze werd wakker in haar eigen bed en dat was genoeg om haar te kalmeren. Ze lag onder haar eigen lakens, dus had ze geen vreemd geluid gehoord, was niet haastig opgestaan en had zich niet in de gangkast verstopt. Kortom, er was niets gebeurd.

Haar vaders ongerustheid was vast overdreven.

Als extra controle spitste ze haar oren en hoorde dat haar moeder beneden de borden voor het ontbijt op tafel zette. Een beter teken dat alles goed ging was er niet. Hedy bleef nog een minuutje liggen luieren. Toen stond ze op, zonder te wachten tot ze werd geroepen. Ze vond het niet prettig om 's ochtends als laatste aan te schuiven.

'Goedemorgen allemaal!'

Ze begroette haar ouders vrolijk, maar die antwoordden met een bijna onhoorbaar gemompel. Verwonderd bleef ze staan. Gewoonlijk werd er in de eetkamer op dit tijdstip druk gekletst en werden er plannen gemaakt voor de komende dag.

'Is er iets niet in orde?'

Noch haar vader, noch haar moeder gaf antwoord en Hedy

durfde niet nog meer vragen te stellen. Ze ging op haar plaats zitten, terwijl de volwassenen afwezig praatten over een boodschap doen op de markt, waardoor ze duidelijk voelde dat door haar komst een belangrijk gesprek was onderbroken. Snel at ze haar boterhammen met boter op, dronk haar melk en maakte zich klaar om naar buiten te gaan. Ze kuste haar ouders op het voorhoofd, maar toen ze al bij de deur stond, zei haar vader op dezelfde ernstige toon als de avond ervoor: ‘Luister goed. Zodra je lessen zijn afgelopen, kom je naar huis. Heb je dat begrepen?’

Ze knikte geïntimideerd en vroeg niet naar de reden van zo veel bezorgdheid.

Buiten kwam de zon langzaam op aan de horizon. Het was pas zeven uur, maar het was al duidelijk dat het vandaag niet zo koud zou worden als de dagen ervoor. Hedy was blij met die zwakke stralen, pakte haar fiets en ging op weg naar Ettenheim.

Tijdens de zes kilometer die haar van het dorp scheidde zag ze niets vreemds. Tot ze op haar bestemming aankwam. Daar, vlak bij de school, bevonden zich het huis en de praktijk van een Joodse tandarts. Ze wist wie daar woonde omdat haar vader verschillende malen had gezegd dat dit een kundig man was en dat ze zich door hem konden laten behandelen, mocht dat ooit nodig zijn.

Hedy stopte buiten adem en bekeek een minuut lang het troosteloze tafereel. Alle ramen waren aan diggelen. De luiken waren losgerukt en de ruiten gebroken, hoewel iemand al was begonnen met het repareren van de schade door de gaten af te dekken met een paar houten planken.

Ademloos sprong ze weer op de pedalen en fietste verder.

Ze stalde haar fiets voor het gymnasium en ging het grote, sobere gebouw uit de tijd van Wilhelm II, de laatste keizer, binnen.

‘Moet je kijken! Ze is gekomen!’

‘Wat een lef... en wat een brutaliteit!’

Een klasgenoot botste tegen haar op, waardoor ze bijna op de grond viel.

‘Vuile Jodin, maak dat je wegkomt!’

Hedy hoorde alles, maar reageerde niet.

Dit was de behandeling waar haar klasgenoten haar sinds een paar jaar elke ochtend op trakteerden. Vroeger waren het haar vrienden geweest, ze speelde met hen en nam met hen deel aan de activiteiten en uitstapjes van de klas. Maar op een dag was alles veranderd. Ze hadden haar geïsoleerd, buitengesloten, bespot en waren er niet meer mee opgehouden. In de pauze stond ze in haar eentje, in haar eigen gedachten verzonken geleund tegen een zuil van de hal van de school, terwijl iedereen om haar heen rende, schreeuwde en speelde alsof zij niet bestond, alsof ze onzichtbaar was.

Daarom had zij op haar beurt besloten om hen als onzichtbaar te beschouwen. En ook die ochtend liep ze door de menselijke zee van gymnasiumleerlingen alsof het geesten waren, alsof ze de enige leerling was die daar binnenkort door de leraren onderwezen zou worden.

Hoewel haar pantser haar beschermde, voelde ze dat er iets nieuws schuilging onder het gewone geschied. De toon was anders. Arroganter en hardnekkiger dan eerst. Ze vroeg zich af wat er was gebeurd terwijl zij had geslapen, wat haar vader zo veel zorgen baarde, wat die kinderen bezielde om zich nog wreder tegen haar te gedragen dan voorheen.

Bedroefd en met hangende schouders ging ze in haar bank zitten.

En wachtte in stilte af.

Die ochtend werd het eerste uur lesgegeven door meneer Schwab.

De leraar Duits was een aardige man en de toon waarop hij sprak was altijd vriendelijk. De kinderen waren gefascineerd door zijn verhalen over het leven van schrijvers en de interpretatie van hun werken. Hij hoefde nooit zijn stem te verheffen om de aandacht van zijn leerlingen te trekken.

Iedereen luisterde ademloos naar hem, vooral zijn dochter Sybille, die haar vader aanbad en bijzonder trots op hem was.

Op die dag straalde het meisje echt. Hedy begreep waarom toen de leraar het klaslokaal binnenkwam. Hij droeg glimmende laarzen van zwart leer en een fonkelnieuw ss-uniform. Zijn dochter was zo trots als een pauw.

In dat pak dat net zo zwart was als zijn laarzen leek meneer Schwab een volledig ander persoon: mooier, sterker, machtiger. Hij leek zelfs langer.

Hedy rilde toen ze zag dat hij een pistool aan zijn zijde droeg. Ze ging niet bij haar klasgenoten staan die hem overlaadden met complimenten en vroegen of ze het wapen mochten zien. Nadat hij iedereen had begroet en de complimenten had beantwoord, keek Schwab nieuwsgierig naar de dochter van Hugo Wachenheimer.

Hij dacht een paar seconden na. Toen opende hij de holster, haalde het pistool tevoorschijn, nam het in zijn hand en liep naar Hedy's tafeltje.